

СУТНІСТЬ НАВЧАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА СТУДЕНТІВ

У статті розглянуто роль навчального співробітництва і технологію взаємодії учасників навчально-виховного процесу. Визначено параметри групової взаємодії, які найбільше впливають на мотивацію та успішність навчання в умовах співробітництва.

Ключові слова: навчальні умови, цільова структура, система винагород, оцінка, співробітництво, суперництво, групова діяльність, успішність навчання.

“Навчальне співробітництво” як термін використовується в педагогічній літературі, особливо західній, вже досить давно. Як педагогічна технологія воно асоціюється з ідеями гуманістичного напрямку у філософії та освіті, розробленими американським філософом і педагогом Дж. Дьюї. У багатьох країнах Заходу за допомогою методики навчального співробітництва реалізується прагматичний підхід до організації навчального процесу, в ході якого студентів, які працюють у так званій “малій групі” і колективно вирішують певне навчальне завдання, об’єднують спільність цілей, індивідуальна відповідальність і рівні можливості для досягнення особистого успіху.

У вітчизняній педагогіці 80-х р. ХХ ст. під дією об’єктивних соціально-політичних зрушень у суспільстві відбувся різкий сплеск інтересу до педагогічного співробітництва. Педагогіка співробітництва стала об’єктом широкого обговорення на сторінках педагогічної періодики та знаменувала собою перехід до нових, більш гуманних і демократичних відносин зі студентами. Можна стверджувати, що актуалізація в сучасній навчальній практиці методики навчального співробітництва є свідченням розвитку демократичних засад в освітній сфері в напрямі гуманізації відносин серед колективу студентів, які спільно працюють протягом одного чи кількох занять, щоб разом дізнатися про щось нове.

Мета статті – дослідити навчальні умови, які орієнтовані на взаємодію учасників навчально-виховного процесу, з погляду зарубіжних педагогів; визначити параметри групової взаємодії, які найбільшою мірою впливають на мотивацію та успішність навчання в умовах співробітництва.

Розробка основної ідеології навчання у процесі співробітництва належить трьом групам американських педагогів: з університету Джона Хопкінса (Р. Славін), університетів штатів Міннесота (Р. Джонсон і Д. Джонсон) та Каліфорнія (С. Каган). У вітчизняній педагогіці процес деталізації цих ідей, відповідно до специфіки сучасної вищої школи в цілому і конкретних навчальних предметів зокрема, тільки розпочинається.

Спершу розглянемо ті завдання, які стоять перед викладачем при організації роботи на занятті, що проводиться у формі навчального співробітництва [1], серед яких:

- визначення цілей заняття;
- проведення організаційних заходів: підготовка аудиторії та навчальних матеріалів, формування навчальних груп, розподіл ролей між учасниками кожної групи;

- повідомлення завдань і очікуваних після їх виконання результатів;
- допомога студентам на початковому етапі роботи в групі;
- спостереження за ходом спільної діяльності студентів, її коректування в разі необхідності;
- оцінювання роботи студентів, організація колективного обговорення ефективності обраної ними стратегії взаємодії.

У межах поставленої у статті мети доцільним є аналіз навчальних умов, які можуть забезпечити ефективну організацію кожного із зазначених вище етапів навчального спілкування.

На етапі формулювання цілей такого заняття викладач традиційно виділяє чотири цілі: практичну, навчальну, виховну і розвивальну. Особливу увагу слід звернути на постановку виховної мети, яка обов'язково повинна включати в себе соціальний аспект, а саме: визначення конкретних умінь міжособистісного спілкування, які будуть необхідні студентам на занятті. Необхідні вміння є похідними від типів взаємозалежності студентів під час спільної діяльності, які, у свою чергу, можуть бути такими:

- залежність від єдиного завдання та мети, яка може бути досягнута тільки спільними зусиллями;
- залежність від джерел інформації, при якій кожен студент може або володіти лише часткою загальної інформації, розподіленої між усіма учасниками групи, або бути необмеженим в інформаційному просторі та виходити лише з того, який особистий внесок саме він повинен зробити у вирішення поставленого загального завдання;
- залежність від єдиного для всіх навчального матеріалу (вправи, тексту, лабораторної роботи, серії завдань тощо);
- залежність від єдиного для всіх комплекту засобів навчання (матеріалів для ручної праці, предметної наочності, технічних засобів тощо);
- залежність від єдиного для всіх заохочення, при якій усі члени групи заохочуються або однаково, або ніяк не заохочуються.

Відповідно, виховні цілі заняття можуть передбачати формування таких умінь, як уміння прислухатися до думки товаришів; приймати іншу точку зору; бути толерантним; поводитися коректно під час дискусії; здійснювати максимально об'єктивну самооцінку; тяжіти до співпраці, а не до конкуренції; брати посильну участь у здійсненні спільної справи; нести відповідальність за прийняті рішення; уміти знаходити спільну мову з людьми, з якими відносини не дуже дружні; поважати індивідуальні цінності інших; позитивно сприймати будь-які результати роботи тощо.

Етап організації робочих місць, навчальних матеріалів і студентів для спільної роботи здійснюється з огляду на багато чинників. І, напевно, найскладнішим для викладача завданням є врахування таких чинників при поділі студентів на групи (команди). Принципи, за якими формується команда, виступають, на думку розробників методики навчального співробітництва [2], головною відмінною особливістю цього типу навчання порівняно з просто навчанням у малих групах. Традиційні малі групи можуть варіюватися за розмірами, не потребують високої міри згуртованості та не

є дуже тривалими у часі. Команда, навпаки, є товариством партнерів, яке відзначається особливою згуртованістю, позитивним командним духом і тривалою співпрацею.

Ідеальною кількістю в команді вважається чотири особи. Команди формуються, виходячи з різних мотивів: дружніх відносин, спільності інтересів, випадкового вибору чи намірів викладача. Важливо, щоб вони були достатньо гетерогенними, рівномірними за навчальними здібностями студентів. Завдяки цьому досягається одна з важливих цілей навчального співробітництва: максимізація можливостей взаємного навчання, адже методика навчального співробітництва спрямована саме на реалізацію добре знайомої всім істини про те, що людина найкраще вчиться тоді, коли вчить когось.

Проблемним питанням для багатьох дослідників цієї методики є питання про те, як довго може існувати команда. Деякі дослідники говорять про термін у півроку, деякі вважають за доцільне створення команди для виконання якогось одного завдання. С. Шехтер, наприклад, рекомендує зберігати постійний склад команди до того часу, поки її робота не приведе до успіху [1]. На його думку, розформування команди, спільна робота якої не склалася, може дати негативний результат, тому що члени такої команди не здобудуть позитивного досвіду спільного вирішення конкретного завдання і можуть загалом зневіритися в ефективності співпраці.

У зв'язку із цим слід підкреслити, що життєздатність команди часто залежить від її гетерогенності та може піддаватися сумніву у випадку, коли команда створюється волею випадку. Якщо, скажімо, усі члени команди матимуть низький рівень успішності, то завдання, до складу яких буде входити обговорення якоїсь проблеми, будуть завчасно приречені на невдачу, бо жоден з учасників не зможе ініціювати обговорення чи висловити свою думку настільки зрозуміло для інших, щоб вони могли її розвинути чи опонувати. І, навпаки, співпраця в одній команді студентів з різним рівнем успішності змушуватиме їх вчитися один в одного, уможливлуватиме взаємну допомогу і сприятиме вдосконаленню їх навчальних умінь.

Сказане вище свідчить на користь цілеспрямованої участі викладача у формуванні груп. Такі групи, як показує практика, існують довше. Проте, навіть якщо група склалася випадково і не є достатньо гетерогенною, позитивним результатом може стати набуття студентами досвіду спілкування в різних ситуаціях. Зокрема, доктор С. Кейган радить змінювати склад команд кожні 5–6 тижнів, навіть якщо вони вдало функціонують [2]. Тоді, на його думку, студенти мають кращі шанси для набуття нових соціальних і академічних умінь у нових ситуаціях.

Важливим моментом цього етапу організації навчального співробітництва є розподіл ролей між учасниками команди. Ролі передбачають різнобічну участь студентів у роботі команди, наприклад:

- моніторинг рівномірної участі кожного члена команди, уникнення домінування когось одного під час роботи;
- контроль за досягненням спільної думки;

- перевірка того, чи всі розуміють завдання і що треба робити для його виконання;
- фіксація всіх дій команди;
- повідомлення результатів виконаної командою роботи всій аудиторії тощо.

Дослідники стверджують, що закріплення ролей за кожним студентом надає йому особливої ваги у роботі всієї групи і підвищує самооцінку, особливо в тих студентів, у яких вона занижена [3].

Наступним завданням викладача є допомога студентам на початковому етапі роботи в групі. Важливо сформувати у студентів на цьому етапі так зване відчуття “ліктя товариша” і відчуття відповідальності. Більшість дослідників [4] відзначає, що для успішної колективної роботи вагомою є як індивідуальна, так і групова відповідальність і вважають це відмітною рисою навчального співробітництва. Для стимулювання індивідуальної відповідальності можуть використовуватися такі правила, як оцінювання всією групою участі кожного з її учасників у роботі (за балами) або заборона всій команді переходити до наступного етапу роботи, поки кожен учасник не закінчить свою частину завдання [3].

На етапі контролю за ефективністю заняття в режимі навчального співробітництва, викладач стежить за дотриманням чотирьох головних принципів організації роботи студентів [2]: позитивної взаємозалежності студентів; індивідуальної відповідальності; рівної участі; одночасної взаємодії.

Іншою важливою умовою ефективної співпраці є рівна участь усіх у виконанні завдання. Вона забезпечує академічні та соціальні успіхи студентів. Таким чином, студент матиме змогу реалізувати свої сильні сторони і зміцнити слабкі.

Здійснюючи контроль за роботою команд, викладач може виявити ситуації, які потребують його участі. Він може підказати членам команди, як краще побудувати свою роботу, щоб задіяти всіх; або відзначити помічені ним вдалі рішення; або підкорегувати міжособистісні відносини. Проте ця участь не повинна бути частою і надмірною. Викладач повинен залишатися фасилітатором навчального процесу, а не домінувати в ньому.

Кінцеве оцінювання ефективності діяльності студентів та їх взаємодії у процесі співпраці надає усьому заняттю в режимі навчального співробітництва завершеного вигляду, виявляє слабкі місця і допомагає визначити можливості вдосконалення навчальних досягнень студентів, а також їх умінь спілкуватися.

Висновки. До головних умов ефективної організації навчального співробітництва слід віднести необхідність забезпечення: а) свідомої творчої взаємозалежності членів команди; б) інтенсивного спілкування усіх учасників; в) свідомої особистої участі у спільній роботі та відповідальності за її успіх; г) постійного формування навичок роботи в команді; д) регулярного обговорення ходу спільної діяльності з метою підвищення її ефективності.

Список використаної літератури

1. Гражданское образование: содержание и активные методы обучения / под ред. С. Шехтера, Н. Воскресенской. – 2-е изд. – М. : Учительская газета, 1998. – 190 с.
2. Kagan S. Cooperative Learning / S. Kagan. – Resources for Teachers, Inc., 1999.
3. Cooperative language learning / ed. Carolyn Kessler. – Prentice-Hall, Inc., 1992.
4. Slavin R.E. Cooperative Learning / R.E. Slavin. – New York : Longman, 1983.

Чорноус Н.А. Сущность учебного сотрудничества студентов

В статье рассмотрена проблема роли учебного сотрудничества и технология взаимодействия участников учебно-воспитательного процесса. Определены параметры группового взаимодействия, которые в наибольшей степени влияют на мотивацию и успеваемость обучения в условиях сотрудничества.

Ключевые слова: учебные условия, целевая структура, система вознаграждений, оценка, сотрудничество, соперничество, групповая деятельность, успеваемость обучения.

Chornous N. The essence of educational cooperation of students

The article discusses the problem of the role of academic cooperation and it's cooperation technology between the participants of the educational process. In the article it is determined the parameters of the group interaction that have the greatest impact on motivation and training progress in conditions of cooperation.

Key words: educational conditions, the target structure, system of awards, evaluation, cooperation, competition, group activity, training progress.